

بیماری هلندی در اقتصاد ایران

رضا منوچهری راد؛ کارشناس ارشد مهندسی سیستم‌های اقتصادی- اجتماعی
ناصر شمس قارنه؛ عضو هیات علمی دانشکده مهندسی صنایع دانشگاه صنعتی امیر کبیر

www.ketab.ir

سرشناسه: منوچهری راد، رضا، ۱۳۴۸- / عنوان و نام بدیدآور: بیماری هلندی در اقتصاد ایران / رضا منوچهری راد، ناصر شمس قارنه. / مشخصات نشر: تهران: انتشارات دنیای اقتصاد، ۱۳۹۲. / مشخصات ظاهری: ۱۵۳ص: جدول، نمودار. / فروست: اقتصاد ایران / شابک: ۰-۰۲-۷۱۰۶-۶۰۰-۹۷۸ / وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا / یادداشت: نمایه / یادداشت: واژه‌نامه / موضوع: نفت-- ایران-- صنعت و تجارت-- سیاست دولت / موضوع: ایران-- سیاست اقتصادی / شناسه افزوده: شمس قارنه، ناصر، ۱۳۳۸- / رده‌بندی کنگره: ۷۷۱۳۹۲م ۹۲الف / HD۹۵۷۶ / رده‌بندی دیویی: ۳۳۸/۲۷۲۸۲۰۹۵۵ / شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۲۶۴۳۱

بیماری هلندی در اقتصاد ایران / ناشر: انتشارات دنیای اقتصاد / مولف: رضا منوچهری راد، ناصر شمس قارنه / طراح جلد و بونیفورم: حسن کریمزاده / صفحه آراء: مریم فتاحی / ناظر فنی: انوشه صادقی آزاد / نوبت چاپ: شمارگان: سوم-۱۴۰۲ / نسخه / شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۰۶-۰۲-۰ / چاپ: پردیس / تمام حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نشر دنیای اقتصاد است / نشانی فروشگاه و انتشارات: تهران، خیابان قائم مقام فراهانی، ضلع شمال غربی میدان شعاع، شماره ۱۰۸ / تلفن: ۸۷۷۶۲۷۴۷ / پست الکترونیک: book@den.ir / پایگاه اینترنتی: book.den.ir

www.ketab.ir

پیش‌گفتار	۱۱
فصل اول	
مقدمه	۱۵
معرفی بیماری هلندی	۱۵
اهمیت و ضرورت پرداختن به این موضوع	۱۶
هدف از تألیف این کتاب	۱۸
فصل دوم	
ادبیات بیماری هلندی	۱۹
مقدمه	۱۹
مجرای اول: بیماری هلندی و سرمایه خارجی	۲۱
مجرای دوم: رانت‌جویی و سرمایه اجتماعی	۲۸
مجرای سوم: آموزش و سرمایه انسانی	۳۱
مجرای چهارم: پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و سرمایه فیزیکی	۳۲
مجرای پنجم: پول، تورم و سرمایه مالی	۳۳
تغییرات نرخ تبادل ارز	۳۴
ضربه‌های بیماری هلندی به نرخ تبادل ارز	۳۵
بیماری هلندی و تعدیلات سیاستی در دوره رونق درآمدهای نفتی	۳۶
تحقیقات داخل کشور	۴۲
فصل سوم	
شواهد بروز بیماری هلندی در اقتصاد ایران	۴۹
مقدمه	۴۹
نشانه اول بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط نرخ ارز واقعی و قیمت نفت	۵۱
نشانه دوم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط نرخ ارز واقعی و قیمت کالاهای قابل	۵۵

نشانه سوم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط نرخ ارز واقعی و بهره‌وری نیروی کار و سرمایه در بخش‌های مختلف اقتصادی	۵۶
نشانه چهارم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصاد با ارزش افزوده بخش نفت	۵۸
نشانه پنجم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط قیمت نفت واقعی و تولید ناخالص داخلی	۵۹
نشانه ششم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط قیمت نفت و واردات	۶۰
نشانه هفتم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط قیمت نفت و صادرات	۶۲
نشانه هشتم بروز بیماری هلندی: بررسی ارتباط قیمت نفت و کسری بودجه دولت	۶۴
رژیم نرخ ارز و بیماری هلندی	۶۶

فصل چهارم

بررسی مدل ریاضی بیماری هلندی	۷۵
مقدمه	۷۵
بررسی مدل	۷۷
مدل تجربی	۸۱
رخدادهای تجربی	۸۱
آزمون یک‌به‌یک واحد	۸۳
آزمون هم‌انباشتی	۸۵
نتیجه بررسی مدل ریاضی	۸۹

فصل پنجم

استراتژی‌های تحقیق	۹۳
مقدمه	۹۳
اهداف کلان	۹۷
انتخاب استراتژی‌های مناسب	۹۷
استراتژی اول، انضباط مالی	۹۷
پدیده نفرین منابع	۹۸
ناپایداری ارزی	۹۹
ناپایداری مالی	۱۰۱
سیاست مالی ادواری	۱۰۲
نتیجه‌گیری	۱۰۳
استراتژی دوم، کاهش ارزش پول	۱۰۷
تجربه سایر کشورها	۱۰۸
نتیجه‌گیری	۱۱۲
استراتژی سوم، رعایت عدالت بین نسلی	۱۱۴
یافتن معیاری مناسب	۱۱۵
تفسیر معیار	۱۱۸
معیار نهایی	۱۱۹
نتیجه‌گیری	۱۲۲

استراتژی چهارم، مدیریت بهینه ذخائر ارزی	۱۲۳
مدیریت بهینه	۱۲۴
اهداف مدیریت ذخائر ارزی	۱۲۴
تجربه و موفقیت نروژ	۱۲۷
گزینه حساب ذخیره ارزی	۱۲۹
نتیجه‌گیری	۱۳۳
سابر استراتژی‌ها	۱۳۴
استراتژی باز پرداخت بدهی	۱۳۴
استراتژی تأمین دارایی انباشته	۱۳۵
استراتژی عقیم‌سازی	۱۳۵
استراتژی‌های مالی کوتاه‌مدت	۱۳۶

فصل ششم

جمع‌بندی و پیشنهاد	۱۳۷
پیشنهاد برای تحقیقات آتی	۱۴۶

فهرست علائم اختصاری	۱۴۸
---------------------	-----

کتاب‌نامه	۱۴۹
-----------	-----

واژه‌نامه	۱۵۳
-----------	-----

نمایه	۱۵۵
-------	-----

پیش‌گفتار

به یاد می‌آوریم که چگونه اندیشه تالیف این کتاب برای اولین بار در ذهن ما شکل گرفت، زمانی که به دنبال مطالعه تلافی چندین مولفه در عرصه اقتصاد، سیاست‌گذاری و اقتصاد تورمی، نوسانات شدید قیمت نفت و فقدان یک نگاه همه‌جانبه نگر و علمی و مطالعه مقاله‌ای از استاد فرهیخته دکتر مسعود نیلی و شواهد بروز مجدد بیماری هلندی در اقتصاد ایران، لزوم توجه ویژه به این مقوله را دو چندان نمود.

بیماری هلندی، بیماری شناخته شده‌ای در عرصه اقتصاد می‌باشد. بیماری هلندی یک مفهوم اقتصادی است که تلاش می‌کند تا رابطه بین بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی و رکود در بخش صنعت را توضیح دهد.

دلیل اینکه به پدیده بیماری هلندی تا این اندازه توجه می‌نمائیم این است که پس از پایان دوره رونق اقتصادی حاصل از درآمدهای بادآورده نفتی، روند تعدیل اقتصادی ایجاد شده در شرایط رونق صادراتی، در جهت معکوس عمل نمی‌کند. گسترش مجدد بخش غیرنفتی و قابل تجارت در صورتی که بازار سرمایه و زیربنای تخریب شده باشند، با مشکل مواجه است و همچنین ورود به بازارهای صادراتی نیز مشکل خواهد بود، زیرا مابقی کشورها تا آن زمان، بازارهای رها شده در دوران رونق را به تسخیر

خود در آورده‌اند. کتاب حاضر بیماری هلندی در اقتصاد ایران را از هشت منظر و نشانه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و ضمن طرح مدل‌های ریاضی این بیماری، با استفاده از تهدیدها، نقاط ضعف و اهداف، پیش رو و به‌کارگیری استراتژی^۱ WT راهکارهایی که به بهبود این بیماری کمک می‌کند را فهرست می‌نماید.

از خداوند قادر متعال خواهیم که استراتژی‌های پیشنهادی در این کتاب بتواند به عنوان گامی کوچک در جهت روشن‌سازی فضای تصمیم‌گیری توسعه اقتصادی کشور مفید باشد و به نوبه خود در زمینه فراهم‌آوری موجبات پیشرفت و تعالی کشور در عرصه‌های اقتصادی موثر باشد.

پیشنهادات کارشناسی شما را که چراغ راه و رهنمون ما در بهبود کار در چاپ‌های بعدی خواهد بود، صمیمانه پذیرا می‌باشیم؛^۲ که حضرت حافظ می‌فرمایند:

«ما بدان مقصد عالی نتوانیم رسید، هم مگر لطف شما پیش نهد گامی چند»
در پایان جا دارد تا از سرکار خانم لیلا شهریاری به‌خاطر مجاهدت علمی، تشریک مساعی و ویراستاری این کتاب کمال قدردانی را نماییم و این پیشگفتار را با این روایت از تاریخ بیهقی به پایان رسانیم:

... مرا مقرر است که امروز که من این تالیف می‌کنم ... بزرگان اند که اگر براندن تاریخ [این مردم] مشغول گردند تیر بر نشانه زنند و به مردمان نمایند که ایشان سواران اند و من پیاده و من با ایشان در پیادگی کند ... و چنان واجب‌کنندی که ایشان بنوشتندی و من بیاموزمی و چون سخن گویندی من بشنومی، و لکن چون دولت ایشان را مشغول کرده است ... پس من بخلبفتی ایشان این کار را پیش گرفتم، که اگر توقف کردمی،

۱- این استراتژی Weakness-Threats و یا Mini-Mini می‌باشد. این نوع استراتژی بیشتر از نوع تدافعی بوده و می‌کوشد تا ضعف‌ها را به حداقل رسانده و یا از تهدیدها اجتناب ورزد (سیروس کاوه و صبوحه طینت، ۱۳۸۷).

۲- خواهشمند است پیشنهادات خویش را به نشانی الکترونیکی ir.innovator@gmail.com ارسال فرمائید.

منتظر آنکه تا ایشان بدین شغل پردازند، بودی که نپرداختندی و چون روزگار دراز برآمدی این اخبار از چشم و دل مردمان دور ماندی [و این تجریت تاریخ نیاموختندی و کارهای گران دوره به خردان سپردندی و بزرگان را بکشتندی و روزگار مهمل گذاشتندی]!

رضا منوچهری راد، ناصر شمس قارنه

www.ketab.ir